

מעברם הלאומי והרוחני ולחץ מדיני חברתי כופה אותם לקבל עליהם את דת הכנסיה האדומה.

רבים נתפסים לציניות. מורים באוניברסיטאות וסטודנטים מעמידים פני מהפכנים נוקשים, ואפילו פני סאדיסטים המתעללים בעמיתיהם, אף כי בלבם לוחשת עדיין גחלת אנושית. הם לובשים מסכות המסתירות את האדם האמיתי שבהם. כל מסכה עשויה לפי תכונותיו ואפיו של האדם, ותפקידה העיקרי לגונן עליו לא רק מפני המשטר אלא גם—ובעיקר—מפני מצפונו. משחק כפול זה גורם ייסורים רבים, אף כי יש צעירים הנהנים ממנו, ועליהם אומר המחבר: "הללו משחקים יצרים וממלאים תפקידיהם הפרימיטיביים, ואלה נעשים בן־רגע מציאות ממשית עד כדי שואה..."

ממעשה הבדיחה מפליג המחבר אל עולמם הפנימי של חבריו. נראה לו שכל הסיוט הקיומי אינו אלא איזה חלום רע, איזו בדיחה קלוקלת, שהרי אי־אפשר שהצ'כים הנאורים והליברליים הפכו טרף למנגנון־סתרים, המבלבל אותם וגוזר עליהם את דפוסי התנהגותם מלמעלה. ההלם גדול ואנשים בודקים את עצמם ביום ובלילה, אם כל הממשותף הוו אינה חלום רע או הזיה מעציבה; "ואולי אין זו אלא הלצה של ההיסטוריה?" והמחבר מוסיף ואומר: "באותה שעה ראיתי כמה קצרה ידי מלגסות לבטל את בדיחתי שלי, כשאני עצמי, צם כל חיי, כלול בבדיחה מקפת לאין שיעור, בדיחה נחרצה שאין להשיבה..."

התרגום העברי אינו מניח את הדעת. מת־קבל רושם שאולי היה המחבר נאמן ביותר ללשון המקור על חשבונה של העברית. י. פ.

הדרך חזרה

ראובן בן־יוסף הוא מתרגמו של "סיפור אהבה" של אריך סגל לעברית. דומה כי לא אחטא אם אבוא לידי סברה כי מלאכת

הקצרים של 1967 ולאחר־מכן נאסר בגלל דברי הכפירה במשטר הקומוניסטי, שהמחבר העלה עליהם לבוש של בדיחה מקאברית מובהקת. בדרך זו מנסה קונדרה לברוח כב־יכול מן המציאות העגומה של שיעבוד עמו במשטר הקומוניסטי. המשטר שונא בדיחות ורואה בהן חתירה חברתית מסוכנת המנסה לערער את השתלטותו המלאה על האדם. לכל בדיחה, לכל ביטוי של קלות־דעת, מי־חסת המשטרה החשאית חשיבות לא תשוער, ובכל הכוח העומד לרשותה היא נלחמת בא־דם המנסה להתבדח: הוא מוכתם כאויב העם, הראוי לחינוך־מחדש במכרות פחם, בעבודה קשה, ביערות, בבדידות חברתית—אם לא לגרוע מזה.

הלצה שכתב המחבר לחברתו ברגע של הרפיה באותו מיתח המאפיון, כפי הנראה, את החיים במשטר קומוניסטי, בלשון של "האופטימיות היא אופיום לאנושות! מן הרוח הבריאה נודפת השטות. יחי טרוצקי!" מסבכת אותו ומסכנת את קיומו. הוא מקפח את מקום־עבודתו, חבריו מתרחקים ממנו, וגשאר לו תחום־חמיה פנימי של עימות בל־תי־פוסק בין תכונותיו האישיות לבין "הרי־אליום הסוציאליסטי" אשר מסביבו.

המחבר יודע כי המשטר שקדם לקומוניזם עבר ובטל, וכי כתרים רבים קשרו הצעירים של דורו לסדר־העולם החדש. כיום, לאחר המבוכות והאכזבות, שוב אין לבם של הצעירים נמשך אחרי אידיאולוגיה כלשהי. האנוכיות והחמרנות באות על מקומה וכל המיטיב "להסתדר" ומעלה את רמת־חיו, על חשבונם של אחרים, נמנה על בני־הע־לייה של המשטר.

אלא שרבים אינם יודעים סוד זה, והם מת־לבטים איך לישב את מסורת חייהם הדמו־קרטיים מימי מאסאריק ובנש עם התרבות החדשה. המחבר מתאר מסורת עממית צ'כית, "מסע המלכים", אשר מאות בשנים שימשה מקור לשמחה ולהתרוממות־הרוח לעם הצ'כי. המשטר החדש ממשיך כביכול במסורת, אלא שנטל את נשמתה; החגיגה הפכה תעמולה קומוניסטית נבובה. בתיאור זה מעלה קונדרה את הטראגדיה של בני עמו, המנותקים ככוח

* ראובן בן־יוסף: הדרך חזרה; ספרית פועלים, 1973; 179 עמ'.

הוגדר והודגם ביטוי שלא תמצאנו בשום מילון עברי אחר, בין מדעי בין שימושי, אף שהוא חי וקיים בלשוננו. וכדי להחכימו ולבדחנו כאחד מגיש לנו המילון תמונה מאירת-עיניים ואזניים כאחד (ע' 9). בדומה לכך הערך "לא-נורמאלי" (ע' 123) במש" מעות "גדול, מצוין, טוב מאד", והאיור שנותן טעם להגדרה זו—"חזה לא-נורמאלי" (התמונה נמצאת בע' 79, וההפרדה הזאת בין הגדרות לאיורים מרגיזה לא מעט). דוגמה אחרונה: הערך "מגע" (ע' 130) במש" מע "מגע מיני, הזדווגות", שבעלי מילוננו מדגימים אותו במשפט הבא: "היה לו אתה מגע ואחר-כך דפק אותה ונסע לחו"ל".

אגב, לערך זה, כלומר מגע, לא מצאתי, ככל שחיפשתי, ציור-איור; נראה שהמחברים נוכחו לדעת כי רבות-ערות מן התמונות שבספר מדגימות ערך זה ממילא.

שתי שכבות ניפרות בעריכת המילון העולמי שלנו. השכבה הראשונה, והקדומה יותר, הוכנה על-פי עקרונות בלשניים-מילונאיים "רציניים", וכוונת עורכה (עורכתה?) היתה ככל הנראה לספק מילואים והשלמות למי-לונים הקיימים, בעיקר מתחומים שמילונאי מהוגן יחשבם תת-ספרותיים או בני-חלוף. למשל, המלה "כובע" מצויה בכל מילון עברי, אולם משמעות המלה הזאת בביטוי "למה כובע" אחרת היא, ואף-על-פי-כן לא תמצאנה בשום מילון מכובד שקדם למילונם העולמי של ב"א וב"י. הוא הדין לגבי המלה "חבר" (בקמץ וצירה). במילון "מאלף עד תר" של מ. מדן (אגב: מילון מצוין על אף צימצומו) מוגדרת המלה "חבר" בזה האופן: "יע, ידי, מפר טוב; אחד מן החברה, שייך לאגודה; הזולת, איש אחר; שותף בעבודה או בחיים; דומה לו, כמוהו; תלמיד חכם". ואילו במילון שאנו עוסקים בו מוגדרת המלה כך:

(1) חבר קיבוץ, איש משק: "אבא, בחוץ עומד חבר עם דוד אחר, שמחפש איזה איש".

(2) לסוג אנשים מסוים, הנחשדים בשייכות לארץ-ישראל העובדת, פונים במלה "חבר" במקום "אדון" או "מר".

התרגום העירה בו את הרצון לכתוב "סיפור אהבה" מקורי—רצון שהוא, אגב, לגיי-טימי בהחלט, אף כי נסיונה של הספרות העברית אינו מותיר מקום רב לאמונה כי סיפור מקורי ממין זה עשוי להנחיל למחברו מה שהנחיל למחברו "סיפור אהבה" האמריקאי. עם זאת, אפייני הדבר כי סיפור-אהבה נוסח-ישראל אינו יכול להימנע מרקע "לאומי", מבעייתיות של מציאת זהות וכו'. ביקש ראובן בן-יוסף לכתוב סיפור רהוט, טריביאלי, מסוג הסיפורים שאינם נפוצים הרבה בספרות המקורית (על-כל-פנים, המכורכת), ואשר רבים כמוהם מתורגמים לעברית, בעיקר מאנגלית, אך איני בטוח כלל שהצליח במשימתו הצנועה. הסיפור אינו נקרא בבלות, העלילה הדלילה נמתחת באריכות מגושמת, ופה-ושם מבצצים קט-עים המעוררים חשש עמום, שמא בכל-זאת טעה המבקר ואחרי ככלות הכל התכוון המחבר ליותר מ"סתם" סיפור-אהבה פשוט ובלתי-יומני וכי המוציא-לאור המכובד, "ספרית פועלים", הוציא את הספר מתוך הערכה אחרת לגמרי לספר. מכל-מקום, צר שיצירת-הפרווה הראשונה שיצאה מתחת ידיו של משורר מוכשר כראובן בן-יוסף איננה רומן בעל ערך ואיננה סיפור-אהבה שירוך בו הקורא.

ב. ב.

מילון עולמי לעברית מדוברת

מה מטרתו של המילון ה"עולמי" שלפנינו—להשפיל או לבדח? לשמש אגרון של מלים וביטויים או אוצר של הלצות ואמרות-כנף? לספק הגדרות מדויקות לפריטים המילוניים או להרעיף שפע גיבול-פה ותמונות פור-נוגראפיות-נוסטאלגיות מימי סבא-סבתא? תשובה: הכל בכפיפה אחת! וכי מי אמר כי יש סתירה בין כל אלה? מילונם של ב"א וב"י מוכיח בעליל כי אין.

נה, למשל, בערך "בתולה באוון" (ע' 14)

* דן בן-אמוץ, נתיבה בן-יהודה: מילון עולמי לעברית מדוברת; הוצאת א. לוינ' אפשטיין, 1972; 250 עמ'.